

עֲלֵי רְחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֵרֶת-אֶרֶץ לְבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהּ
ח שֵׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הוּא בֵּית לָחֶם: וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי-

עלי רחל בארץ כנען
באורחא, בעוד כרוב ארץ
למעיל לאפרת, וקברתה
תמן באורח אפרת, היא
בית לחם: ח. וירא ישראל את בני יוסף, נאמר מן

מתה. כברת ארץ, מדת ארץ, והם אלפים אמה כמדת תחום שבת, רש"י
כדברי רבי משה הדרשן. ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה
ולקברה בחבורן, עת הגריד¹⁸ היה, שהארץ חלולה ומנוקבת
ככברה. ואקברה שם, ולא הולכתיה אפילו לבית לחם¹⁹ להכניסה
לארץ²⁰, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור
קברתיה שם²¹ שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזוראדן, והיו
עוברים דרך שם, יצאת דחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם
רחמים, שנאמר: קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו' (ירמיה
לא יד) [22] והקב"ה משיבה: יש שכר לפעלתך נאם ה', ושבו בנים
לגבולם (שם טו-טז). ואנקלוס תרגם: כרוב ארעא, כדי שעור
חרישת יוס²³, ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי
מחרישה אחת, קוריאד"א בלעז, כדאמרינן²⁴ כרוב ותני, כמה²⁵
דמסיק תעלא מבי כרכא.

(ח) וירא ישראל את בני יוסף, בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו,
לפי שעתידי ירבעם ואחאב לצאת מאפרים²⁶, ויהוא ובניו ממנשה.
ויאמר מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה.

18 עת היובש. 19 כלומר ארץ שהיה קרוב מאד (עידה לדרך). 20 לארץ
נושבת (רא"ם). ואין הכוונה לחול ח"ו כי בארץ מתה ובארץ נקברה (רמב"ן).
21 פסיקתא רבתי פ"ג. [22] כד"ר ריחא. 23 י"ג: הארץ. 24 כ"מ
ק. א. 25 יומא מג. ב. כמה שמעלה השועל ברגליו כשדורס על שדה ניר (רש"י שם).
26 תנחומא ויחי ו. ופסיקתא רבתי פ"ג. ורש"י מוסיף: "ויהוא ובניו ממנשה", דאל"כ

3 →

9 →

(ח) וירא, ראה אותם מרחוק ולא הבחין⁸ כי כבדו עיניו ולא יוכל
לראות ולהבחין כי אם בקרוב לו מאד, לפיכך כשראה אותם עם
יוסף שאל לו: מי אלה שבאו עמך.
8 בנדי' נוסף: צורתם.

ר"ח מח (ז) ואקברה שם, כיהיתה מגואלת בדם לידתה (כ"י מינכן 66)

רשב"ם באותו הדרך בעוד הרבה דרך עד היישוב, לכן קברתיה בדרך, כי
לא [היה] פנאי לקבורה אצל לאה במערת המכפלה. ושלא
יפשיעהו יוסף על אמו הוצרך לומר כן.
(ח) וירא ישראל, אעפ"י שכת' לפנינו (ו) לא יוכל לראות (פסוק י),
יש רואה דמות אדם ואינו מכיר דמות פניו. וכן לא יראני האדם
(שמות לג כ) וכת' ראיתי את ה' (מ"א כב יט).

← 1

חזקוני הלך לו עשו אל ארצו והניח לי הכל. ואקברה שם, כי ידעתי כי
אותו גבול יעלה לחלק בניה, וכבודה להיותה נקברת בחלק בניה,
וכן הוא אומר: ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימן
בצלצח (ש"א י ב), ואם קברתיה במערה אין זה כבודה, שהרי
היא בחלק יהודה בן לאה²⁰. ד"א לכך קברה שם יעקב לפי שגנות
הוא לאשה יולדת מתה²¹ להוליכה למרחוק ולהשהותה פן יהיו
דמיה מלכלכים תכריכיה, ולפי שרצה להקבר בארץ כנען הזכיר
ליוסף זאת שלא יאשימהו על אמו ולא יהיה עצל בדבר. חז"ק על
פרש"י²² שהרי קבורתה של רחל בארץ ישראל.
(ח) ויאמר מי אלה, לפי פשוטו²³ לא היה רואה שיוכל להכיר

← 13

20 כן בכבור שור. 21 מ"ק כז ב. 22 ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה
לארץ. וקשה: שהרי קבורתה של רחל בארץ ישראל. וכמושב זקנים כותב: "ושמא יש פירוש
בארץ כנען (מתה עלי רחל "בארץ כנען") בדרך כנען. אי נמי נוכל לומר שאותו מקום
שרחל קבורה שם מובלע בתחום ארץ ישראל, ובעבור שמובלע בתחום קויהו הפסוק
מתה עלי רחל בארץ כנען, אבל לא בארץ ישראל". — והרא"ם פירש שלא הכניסיה לארץ
מיושבת להכניסה לבית לחם לעיר. 23 כתב כן מפני רש"י שפירש על פי המדרש
שבקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתידי ירבעם לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה.

רמב"ן העלו בגמרא פרק יש נוחלין¹⁵, וכתוב תנחלו בארץ¹⁶ לשני
עשר שבטי ישראל יוסף חבלים (יחזקאל מז יג), וכן אמר
אונקלוס¹⁷ תרין שבטין יפקון מבנוהי יקבלון חולקא ואחסנתא,
שיהיו שוים בקבלת הנחלה, וטעם חולקא, חלק בכור, ואחסנתא,
ירושת הפשוט, ומה שאמר הכתוב לרב תרבה נחלתו ולמעט
תמעט (במדבר כי נד)¹⁸, לענין בתי אבות הנזכרים בפרשה דבר
הכתוב, שהשבט מחלק חלקו לבתי אבות של יוצאי מצרים, ובית
אב מרובה נותנין לו חלק גדול ובית אב ממועט נותנין לו חלק
קטן, ומתים יורשים החיים כמפורש בספרי¹⁹, ורש"י הזכירו
בפרשת פנחס²⁰, והכלל בענין יוסף שהיה בכור לנחלה, ואם
חלקו ישראל הארץ לשבטים כמוזכר בגמרא נתנו לו כראובן
ושמעון בשוה. ואם אולי נאמר שחלקוהו לגולגלותם כנגלה מן
הכתוב נתנו להם כפלים במספרם חלק פשוט כדן שאר האנשים,
וחלק שני בכורה, ויהיה טעם כראובן ושמעון, כפלים במספרם,
אבל שיהיה יוסף כשאר השבטים בנחלה ותהיה הבכורה להקרא
שני שבטים כמאמר הרב, זה דבר שאי אפשר בשום פנים.

(ז) ואקברה שם, כתוב בפירוש רש"י ולא הולכתיה אפילו לבית
15 ב"ב קכא. ב. איבעי להו ארץ ישראל לשבטים איפלוג או לקרף גברי איפלוג, ת"ש וכו'
ומסיק לשבטים איפלוג (ענין ברש"ם). 16 צ"ל: תנחלו את הארץ. 17 להלן
מט כב. 18 וזה מורה כרש"י שנחלקה הארץ למנין גולגלותם. 19 פנחס קלב.
20 במדבר כו כה. *20 והרא"ם תירץ שכונת רש"י כמלת "לארץ" היא לעיר.

1

לחם להכניסה לארץ, ולא ידעתי מהו, וכי בחוצה לארץ רמב"ן
נקברה²⁰, חס ושלום, שהרי בארץ מתה ושם נקברה, כמו
שנאמר כאן בפרשה מתה עלי רחל בארץ כנען, ושם כתוב עוד
מפורש, ויבא יעקב לזוה אשר בארץ כנען היא בית אל (לעיל לה
ו), וכתוב ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ לבא אפרתה (שם
טז), ומתה בדרך בין בית אל ובין בית לחם אפרתה בארץ ישראל.
ואקברה שם, וידעתי שיש בלבבך עלי, אבל דע לך שעל פי
הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלם נבזוראדן והיו
עוברים דרך שם יצתה על קברה ובקשה רחמים עליהם, שנאמר
קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה (ירמיה לא יד-טו), והקב"ה
משיבה יש שכר לפעולתך וגו' ושבו בנים לגבולם, לשון רש"י.
וצריך על כל פנים שיהיה רמז במקרא לטעם הזה שאמר באגדה
זו, ושמא זהו מה שאמר הכתוב מתה עלי רחל בדרך, ואקברה שם
בדרך²¹, כלומר בדרך אשר יעברו בה בניה מתה ושם קברתיה
לטובתה, כי היא לא מתה בדרך רק ברמה²² שהיא עיר בארץ
בנימין ושם נקברה, אבל בדרך של עתיד מתה²³, והכתוב לא
יפרש בעתידות רק ירמוז בהם, ועל דרך הפשט גם כן אמר לו כן
כלומר לארץ נושבת. 21 היה מספיק שיאמר הכתוב ואקברה שם, שכבר אמר
בדרך בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה, אבל בא לרמוז מה שדרשו וכו' (בחי').
22 ע"י לעיל לה טז ד"ה כברת. 23 שעתידים בניה לעבור שם מתה וקברתיה
באותו דרך (טור).

אליו: ט. נאמר יוסף לאביו, בני אנון. דיהב לי... נאמר, קריבנון פנן לנתי נאבריכנון: י. ועיני ישאל יקרא מסיבו, לא יפול [גי' כיל] למחזי, וקריב יתהון לנתייה, ונשיק להון וגפיף להון: יא. נאמר ישאל ליוסף, מחזי אפך לא ספרית, והא אחזי נתי, יי אף ית בנך: יב. ואפיף יוסף, יתהון מן

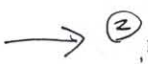
ט אלה: ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתן-לי אלהים בזה ויאמר י קחם-נא אלי ואברכם: ועיני ישראל פברו מזקן לא יוכל לראות ויגש יא אתם אליו וישק להם ויחבק להם: ויאמר ישראל אל-יוסף ראה פניך יב לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את-זרעך: ויוצא יוסף אתם מעם ונשיק להון וגפיף להון: יא. נאמר ישאל ליוסף, מחזי אפך לא ספרית, והא אחזי נתי, יי אף ית בנך: יב. ואפיף יוסף, יתהון מן

שני

רס"ג (ט) קחם נא, הגישם אלי. (י) ועיני ישראל, ועיני ישראל היו כבר כבדים מזוקן. (יא) לא פללתי, לא חשבתי. רשב"ם (ט) בזה, במלכות הזאת. (יא) ראה, כמו ראות, וכן עשה כיום הזה (להלן נ כ): לא פללתי, לא דנתי בלבי, כל פילול לשון דין, וכן ויעמוד פנחס ויפלל (תהלים רמב"ן כמתנצל שלא יחר ליוסף בראות חפצו בקבורת המערה על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר שם את לאה, ולכן אמר לו כי מתה בארץ כנען ולא נקברה בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורת מצרים ליעקב²⁴, ומתה בדרך כפתע פתאום ולא יכול לקברה שם, כי איך יעזוב את בניו ואת מקנהו בדרך וילך מהרה עמה למערת המכפלה, ואיה הרופאים והרפואות לחנט אותה²⁵, וזה טעם עלי, ואף על פי שמערת המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום, היה יעקב כבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא יגיעו שם רק בימים רבים, וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו, ושנו חכמים²⁶ ולא של נשים לעולם²⁷ מפני הכבוד, ואני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף יודע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הכוונה ליעקב שלא הוליך אותה למערה כדי שלא יקבור שם שתי אחיות, כי יבוש מאבותיו, ולא היה הנשאת לו ראשונה בהיתר ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה. (ט) אשר נתן לי אלהים בזה, לא היה יוסף צריך להודיע לאביו כי 24 פי' היה מתנצל מיוסף שלא קברה במערה, ולכן אמר לו אף כי לא נקברה במערה מכל מקום נקברה בארץ כנען ולא בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורתו במצרים (טור). 25 ויש לחוש לביון (ותרת משה מז, א), 26 מ"ק כ ד א, 27 אין מניחין מהר"ם (י) ועיני ישראל כבדו מזוקן, ועיני ג' ראשי פסוקי במסו' האי דהכא, ואידך ועיני לאה רכות (לעיל כט יז), והשלישי ועיני רשעים תכלינה (איוב יא כ), לומר לך כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע עיניו כהות, היינו הך, דירבעם ואחאב יצאו מאפרים ויהוא ממנשה, [וירבעם] למד (לפי) [מפי] אחי השילוני וכהו עיניו של אחיה השילוני², והיינו הך ועיני רשעים תכלינה, ועיני לאה לפי שהיתה יריאה להנשא לעשו הרשע³. 2 בימי דוד [ב'ר סה י]. 3 ב'ר ע טו.

(י) ואחר שאמר וירא ישראל את בני יוסף (ח), איך יאמר לא יוכל ראב"ע לראות, רק טעמו לראות היטיב שיכירם. (יא-יב) ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו, מאוחר צריך להיות¹⁷, וטעם מעם ברכיו, כי הוא יושב על המטה, וטעם לא פללתי, לא דנתי בלבי, מגזרת פלילים (דבר' לב לא). 17 אחר פסוק כ: הקדים לספר דבר שהיה אחר סיום הברכות, שהשתחוה לאפיו לאות תודה, לפני זה הבנים עמדו בין ברכיו, כשהוא יושב על המטה.

(ט) בזה, במקום הזה, וכן: לא היתה בזה (לעיל לח כא). רד"ק (י) ויגש אותם אליו, שלא כסדר. (יא) לא פללתי, מן: ונתן בפלילים (שמות כא כב) כלומר לא דנתי

ואין ספק כי מאז היה לבי חלל בקרב²⁴, ולא שלט עוד בי יצר ספורנו הרע להתלכלך בחטא²⁵, ולא נשאר בי כוח להוליד בנים.

(ח) וירא ישראל את בני יוסף, ראה שהם בני אדם, אבל לא הכיר מי הם.

(ט) בני הם אשר נתן לי אלהים בזה, בני הם, ולא בני בני²⁶, אבל הם אותם הבנים אשר נתן לי אלהים בזה, בעודי לבדי פה כאמרך "הנולדים לך בארץ מצרים, עד באי אליך מצרימה" (פס' ה), ואמרת לי "לי הם" (שם).

(י) לא יוכל לראות²⁷, היטב²⁸ כדי שתחול עליהם ברכתו בראותו אותם, כענין "אשר תראנו משם" (במד' כג יג), וכענין "ויראהו ה' את כל הארץ" (דבר' לד א), כדי שיברך אותה, וכן באלישע²⁹ "ויפן אחריו ויראם" (מ"ב ב כד), וישק להם ויחבק להם, כדי שתדבק נפשו בהם ותחול עליהם ברכתו.

(יא) גם את זרעך, ועליהם אמר "קהל עמים" (פס' ד), וזה אמר

24 (תהל' קט, כב), כדרשת חז"ל: "שלא שלט בו יצר הרע" (ב"ב יז, א ורש"י שם), על דרך הכתוב (תהל' נא, ז) "בחטא יחמתני אמני", כי "אפילו חסיד שבחסידיים אי אפשר שלא יהא בו צד אחד (של עוון)" (ויק' ר יד, ה). 26 לא מאותם שקראת "ומולדתך", אלא אותם אפרים ומנשה שאימצת לך לבנים כאמרך "לי הם", והם מוכנים לברכה מיוחדת. 27 אין זה נתינת טעם לשאלת "מי אלה", שאז היה לו להקדים זה לפני פס' ט אלא הוא הסבר למה הוצרך לחבקם ולנשקם. 28 כי הלא כבר אמר "וירא ישראל" (פס' ח), רלב"ג. 29 להיפך.

רס"ג (ט) קחם נא, הגישם אלי. (י) ועיני ישראל, ועיני ישראל היו כבר כבדים מזוקן. (יא) לא פללתי, לא חשבתי.

רשב"ם (ט) בזה, במלכות הזאת. (יא) ראה, כמו ראות, וכן עשה כיום הזה (להלן נ כ): לא פללתי, לא דנתי בלבי, כל פילול לשון דין, וכן ויעמוד פנחס ויפלל (תהלים

רמב"ן כמתנצל שלא יחר ליוסף בראות חפצו בקבורת המערה על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר שם את לאה, ולכן אמר לו כי מתה בארץ כנען ולא נקברה בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורת מצרים ליעקב²⁴, ומתה בדרך כפתע פתאום ולא יכול לקברה שם, כי איך יעזוב את בניו ואת מקנהו בדרך וילך מהרה עמה למערת המכפלה, ואיה הרופאים והרפואות לחנט אותה²⁵, וזה טעם עלי, ואף על פי שמערת המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום, היה יעקב כבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא יגיעו שם רק בימים רבים, וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו, ושנו חכמים²⁶ ולא של נשים לעולם²⁷ מפני הכבוד, ואני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף יודע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הכוונה ליעקב שלא הוליך אותה למערה כדי שלא יקבור שם שתי אחיות, כי יבוש מאבותיו, ולא היה הנשאת לו ראשונה בהיתר ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה.

(ט) אשר נתן לי אלהים בזה, לא היה יוסף צריך להודיע לאביו כי 24 פי' היה מתנצל מיוסף שלא קברה במערה, ולכן אמר לו אף כי לא נקברה במערה מכל מקום נקברה בארץ כנען ולא בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורתו במצרים (טור). 25 ויש לחוש לביון (ותרת משה מז, א), 26 מ"ק כ ד א, 27 אין מניחין מהר"ם (י) ועיני ישראל כבדו מזוקן, ועיני ג' ראשי פסוקי במסו' האי דהכא, ואידך ועיני לאה רכות (לעיל כט יז), והשלישי ועיני רשעים תכלינה (איוב יא כ), לומר לך כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע עיניו כהות, היינו הך, דירבעם ואחאב יצאו מאפרים ויהוא ממנשה, [וירבעם] למד (לפי) [מפי] אחי השילוני וכהו עיניו של אחיה השילוני², והיינו הך ועיני רשעים תכלינה, ועיני לאה לפי שהיתה יריאה להנשא לעשו הרשע³.

2 בימי דוד [ב'ר סה י]. 3 ב'ר ע טו.

ולחבתין צורתם²⁴ שהרי כתוב: ועיני ישראל כבדו מזוקן (פסוק י), ומה שכתוב: וירא ישראל את בני יוסף, רואה ואינו רואה, אבל את יוסף הכיר לקולו שהיה מדבר עמו. (ט) אשר נתן לי אלהים בזה, הם אותן שנולדו לי במקום הזה קודם שבאת, שעתיד אתה למנותם שבטים, כמו שאמר: אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (לעיל פסוק ה) ולכן הביאותים. (יא) לא פללתי, לשון תפלה, כמו: ויעמוד פנחס ויפלל (תהלים 24 כפירוש ראב"ע: טעמו לראות היטב שיכירם, ועיין רשב"ם.

יונתן בן עוזיאל

אונקלוס

בֵּית לָחֶם: ה' וִירָא יִשְׂרָאֵל היא בֵּית לָחֶם: ה' וִירָא יִשְׂרָאֵל ?סִיבְרוּתָהּ ?סִיבְרָהּ

בְּמִעֲרַת כְּפִירֵתָא וְקִבְרֵתָא תַּפְּן בְּאֹרַח אַפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם: ה' וִירָא יִשְׂרָאֵל ית בְּנֵי דְיוֹסֵף וְאַמֵּר בְּן רִשִׁי

אחת קוריא"ל זלעז כדלמרינו כרוז ותני כמה דמסיק תעלה מזי כרנח: (ה) וירא ישראל את בני יוסף. זקס לזרכס ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ורחלז ללחת מאפרים ויכוח

תורה שבעל פה

[נח] בדרך אפרת הוא בית לחם, ר' מאיר אומר בחלקו של בנה מתה שנאמר ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וגומר [לבוא אפרתה]. ואין אפרתה אלא בית לחם שנאמר ואתה בית לחם אפרתה כח. (ספרי דברים שנ"ב) [נט] וירא ישראל וגו', אמר ר' יצחק האי קרא קשיא דכתיב וירא ישראל, וכתוב ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות כט. אי לא יוכל לראות מהו וירא ישראל, אלא דחמא ברוח קודשא אינון בני יוסף דאינון ירבעם וחבריו דירבעם עבד תרין עגלי זהב ואמר אלה אלהיך ישראל ל, ובגין כך אמר מי אלה. (זח"א רכז:)

[נז] ואקברה שם בדרך אפרת, למה קבר אותה שם לפי שאין כבוד לאשה להוליכה מתה ממקום למקום שני ותמת שם מרים ותקבר שם כו. וכי לא היו יכולין ישראל להוליך אותה בשביל כבוד משה. אלא לא רצה לביישה להוליכה ממקום למקום. (סדר אליהו רבה) [נזי] ואקברה שם בדרך אפרת, לפיכך קברה בדרך אפרת מפני שאפרת היא רמה ובה היו עתידין ישראל לחטוא ורחל בוכה ומתחננת עליהם לפני הקב"ה, שנא' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה כו. (סדר אליהו רבה)

כו במדבר כ, א. כז ירמיה לא, טו. כח מיכה ה, א. כט בראשית מח, י. ל שמות לב, ד.

פצ"ו בכת"ו במנח"ל. וראה פתיחתא דאיכה פי' כ"ד. וסדר אליהו רבה פ"ל. וזח"א רטו. זח"ב כט: [נז] מאמר זה מובא בכת"י ילקוט תלמוד תורה כאן בשם סדר אליהו רבה, ובהנדפס לפנינו ליתא מאמר זה וראה שם (פ"ל) פכ"ח צד קמח. (הוצאת מא"ש) ראה מ"ש לעיל פל"ה אות לו. פג. בבאור וש"נ. ומכאן מקור הדברים. ובמדרש הגדול כאן ואקברה שם שאין כבוד האשה אלא מקום מלידתה קבורתה. וכן הוא אומר במרים ותמת שם מרים ותקבר שם. ובמגדל חננאל מביא מכ"י מינכן בשם רבינו חננאל ואקברה שם כי היתה מגואלת בדם לידה. וכ"כ בחזקוני כאן. ובכת"י מדרש החפץ כאן מתה עלי וגו' בדרך, כבוד קבורתה שאין מניחין מסת האשה אלא סמוך למיתתה קבורתה. וברבה"ז כאן מחדש במ"ש תיכף למיתה קבורה היינו שיעור מיל. ראה לעיל פכ"א אות פז. [נזי] ראה לעיל אות נז. בבאור וש"נ. [נח] בהערות מ"ע מביא גי' בחלקו של בנימן וכ"ה בכת"י ילקוט ת"ת. וראה שם המשך לשון הספרי ולעיל פל"ה אות פד. בבאור וש"נ. וראה בפ"י הסוד עה"ת כאן. ובסגנון אחר במדרש תנאים דברים לג. יב. הנה שמענוה באפרתה כו' ר' שמעון אומר בתוך חלקו של בנה שלמי שמתה באפרתה ומי מתה באפרתה רחל שנ' ואני בבאי מפדן מתה עלי. וראה בילקוט המכירי תהלים קלב, יד. וברש"י כאן להכניסה "לארץ". ובכת"י מושב זקנים ואקברה שם בדרך אפרת. פר"ש ולא הולכתי אותה אפילו לבית לחם, להכניסה לארץ ישראל, (לפנינו ברש"י להכניסה לארץ) וקשה והא כתיב מתה עלי רחל בארץ כנען ואקברה שם, ור"ש פי' דלא נכנסה לארץ, (וכן הקשה הריב"א על רש"י ונשאר בצ"ע וכן הקשה הרמב"ן) ושם יש לפרש בארץ כנען בדרך כנען, א"נ נוכל לומר שאותו מקום שרחל קבורה שם נבלע בתחום ארץ ישראל, ובעבור שנבלע בתחום קרזהו הפסוק מתה עלי רחל בארץ כנען אבל לא בארץ ישראל. ובס' כפתור ופרח פי' (הוצאת לונץ צד רכ:): וכן רחל אמנו ע"ה נקברה ג"כ בארץ ישראל, וכדאיתא בתוספתא מסכת סוטה פי"א, וכו', והלא לא נקברה אלא בבית לחם חלקו של יהודה שנאמר ותמת רחל וגו' ואין אפרת אלא בחלקו של יהודה וכו', ותמה על זה מה שפירש רש"י ז"ל פ' ויחי, ואקבריה שם ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וכל עצמו של הרב ז"ל שהוא סבור שאינה נקברה בארץ אלא מפני שלא היה הקבר קנוי וכו'. וראה לעיל פל"ה אות פה. בבאור ובפ"י הרע"ב מתרץ להכניסה לארץ היינו אל תוך העיר בית לחם. וכן בפ"י הרא"ב ור"א אלדבי בס' קניזל פירוש על רש"י פי' לארץ, לעיר מיושבת ולא בדרך. וראה בספר פני דוד לרחי"ד"א ויחי לה: [נט] בלק"ט וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה שתי קושיות בפסוק, האחד, כתוב וירא ישראל את בני יוסף, ולמטה כתוב לא יוכל לראות, ועוד שאמר מי אלה, והלא למעלה אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, ועתה הוא שואל מי אלה, אלא ארו"ל שצפה יעקב אבינו ברוח הקודש מעשה ירבעם בן נבט, שהיה עתיד לצאת מאפרים, ומה שכתוב וירא, ברוח הקודש ראה, שנאמר וירא ראשית לו (דברים לג כא) וירא את הקיני (במדבר כד כא), וירא את עמלק (שם שם כ), לכך שאל מי אלה, מי הוא זה שעתיד להדיח את ישראל ולומר אלה אלהיך ישראל (שמות לב ד), בזמן שהעמיד שני

4

אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה : וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן

אונקלוס יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל מֵאֵן אֵיתִילִידוּ לָךְ אֵילָין : מִן אֵילָין : מַ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאָבוּהִי בְּנֵי אֵינוֹן דִּיהֵב לִי תוֹרָה שֶׁבַע לִפְנֵי

אלה אלהיך ישראל לא. (פסיקתא רבתי פ"ג) ויאמר מי אלה, מהו מי, שצפה שעתידי ליפול מבניו חמשים רבוא מ' ארבעים י' עשרה הרי חמשים ריבוא, אילו חמש מאות אלף שהלך ישראל במלחמה. (פסיקתא רבתי פ"ג) ויאמר יוסף אל אביו בני הים, התחיל יוסף מבקש ואמר לו אבא בני צדיקים הם כמותי בני הים. (פסיקתא רבתי פ"ג)

אלה אלהיך ישראל לא. (פסיקתא רבתי פ"ג) ויאמר מי אלה, מהו מי, שצפה שעתידי ליפול מבניו חמשים רבוא מ' ארבעים י' עשרה הרי חמשים ריבוא, אילו חמש מאות אלף שהלך ישראל במלחמה. (פסיקתא רבתי פ"ג) ויאמר יוסף אל אביו בני הים, התחיל יוסף מבקש ואמר לו אבא בני צדיקים הם כמותי בני הים. (פסיקתא רבתי פ"ג)

[ב] ויאמר מי אלה, אטו עד השתא לא ידע מאן נינהו, אלא דשייליה אם לא איתילידו בכתובה, וכיון דאחזייה כתובה, אתייתבא דעתיה, ונשקינהו בדיל יוסף. (מס' כלה פ"ג טו.)

[א] ויאמר מי אלה, התחיל יעקב אמר לו מי אלה, הרי שבע עשרה שנה ישבו אצלו והוא אומר לו מי אלה, אלא שצפה שני עגליו של ירבעם שהוא מטעה את ישראל ואומר להם (לא) שמות לב, ד.

28

29

4

עגלי זהב, אחד בידן ואחד בבית אל. וראה לקמן אות סא. ובפענח רזא וברד"ק כאן. ובחזקוני ויאמר מי אלה לפי פשוטו לא היה רואה שיוכל להכיר ולהבחין צורתם שהרי כתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן ומה שכתוב וירא ישראל את בני יוסף רואה ואינו רואה אבל את יוסף הכיר לקולו שהיה מדבר עמו. [ב] ראה בתרגום יוב"ע וברש"י כאן. ובמדרש אגדה וירא ישראל את בני יוסף וגו', ראה ורצה לברכין, נסתלקה ממנו שכינה, כשראה יעקב כך, היה סבור שפסולים הם, שאינן ראויים לברכה, לפי שנסתלקה ממנו שכינה, ואמר ליוסף מי אלה, כלומר כיצד נולדו אלה, ענה לו ואמר בני הים אשר נתן לי אלהים בזה, מלמד שהביאה לו אסנת כתובתה. ובכת"י מדרש הביאור ויאמר מי אלה אמר יעקב ליוסף הורתם בקדושה או שלא בקדושה, אמר לו אשר נתן לי אלהים בזה בכתובה וקידושין. וראה לקמן אות סה. ובפירוש מסכת כלה לראב"ן הירחי צד לג. כותב וע"ז נאמר בב"ר וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה מהיכן יצאו אלה שאינן ראויין לברכה ויוסף אמר בני הים אשר נתן וכו' בזה, הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה. ובשכ"ט צפה ברוח הקודש שבני יוסף עתידין להיות עמים רבים וגדולים, אמר שמא מאחת מבנות כנען נולדו לו ליוסף, והיאך נזקקתי להעמידם כל אחד שבט בפני עצמו כראובן ושמעון, באותה שעה שאל ליוסף ואמר מי אלה, מי הוא ייחוסן של אלה. [סא] בב"ר פצ"ז בכת"י במנח"י וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה אמ' ר' אימי מי הוא זה שהוא עתיד להסב את ישראל לעבדות זרה ולהפיל מהם חמשים ריבוא ביום אחד ר' חנינא בריה דר' אדא אמ' מניין מי. ובתנחומא ויחי ו. וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, א"ר יהודה בר שלום וכי לא היה מכירן והלא בכל יום ויום יושבין ועוסקין בתורה לפניו ועכשיו הוא אומר מי אלה, לאחר ששמשו אותו שבע עשרה שנה שעמד במצרים לא הכירן, אלא שראה לירבעם בן נבט ולאחאב בן עמרי שעומדין מאפרים עובדי ע"ז ונסתלקה רוח הקודש ממנו, כשראה יוסף כך מיד נשתטח בקרקע ובקש רחמים לפני הקב"ה ואמר רבוץ העולם אם הן ראויין לברכה אל תחזירני היום בבושת פנים, מיד הכניס הקב"ה רוח הקודש ביעקב וחזר וברכין, ומניין שכך כתיב ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי (הושע יא) תרגלתי רוח הקודש ליעקב בשביל אפרים. ובפסיקתא רבתי פ"ג יש עוד מענין דרש זה אמר הקודש ברוך הוא ואיני מודיע ליעקב מה עתיד לעמוד מאילו ירבעם בן נבט מאפרים (ומנשה שהכניס צלם בהיכל) אמר רבי חייא צפה הקב"ה שירבעם בן נבט עומד מאפרים ועושה שני עגלים מהו מי אלה, אלה אלהיך ישראל (שמות לב, ד), ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב (מלכים א' יב כח) מיד סילק הקב"ה ממנו רוח הקודש. ובמדרש הגדול מי אלה בא עגלו של ירבעם ועמד כנגדו ויאמר מי אלה. ובכת"י מדרש הביאור מיד נשתטח יוסף לפני הקב"ה ובקש רחמים ואמר רבוץ העולמים אל תבישני משברי, מיד הכניס הקב"ה רוח הקודש ביעקב וראה מזלו של יהושע וברכם, וכך אמר בראשונה קחם נא אלי ואברכם וחזר ואמר מי אלה. ומענין זה בס' בעלי ברית אברהם לר"א אזולאי בפ' ויחי כותב מצאתי כתוב שכאשר הביא יוסף את מנשה ואפרים לפני אביו לברכם, בא השטן והכניס צורת עגלים שעתידי להעמיד ירבעם והפסלים שעתידי להעמיד אחאב והעמידם לפני יעקב, ואז נסתלקה ממנו שכינה ע"ד אומרן לא יגורך רע, ואז גער הקב"ה בשטן והוציא את העגלים, ומיד חזרה השכינה ושרתה על יעקב, ומאריך שם עוד שהשב שבא על בת אל נכר כו' הראהו שטר כתובה שגייר אנשים לגרי צדק ובפניהם קידש. [סב] ראה לעיל אות סא. בבאור. ובמדרש הגדול ויאמר מי אלה אמר ר' אימי מי הוא זה שעתידי להסב את ישראל לע"ז ולהפיל מהן חמשים ריבוא ביום אחד ואיזה זה ירבעם דכת' ויכו מהם אביה ועמו מכה רבה ויפלו חללים מישראל חמש מאות אלף איש בחזר (דה"ב יג, יז) וכן מיכה שהוא מאפרים הפיל שבעים אלף מישראל בפסלו. [סג] בשכ"ט בני הים, וכשרים כמותי אשר

4

לִי אֱלֹהִים בּוֹזֵה וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֵלַי וְאַבְרָחָם: שני

וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֵלַי וְאַבְרָחָם: וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֵלַי וְאַבְרָחָם: וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֵלַי וְאַבְרָחָם:

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

וּבְנֵי מַמְנַשֶׁה: וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה. מְכִיכָן יִלְחָו חָלוֹ שְׁלֵינָן רַחוּיָן לְצַרְכְּכָ: (ס) בּוֹזֵה. [כְּרַחֵךְ לֹן] שְׂטֵר אִירוֹסִין וְשְׂטֵר כְּתוּבָה וְצַקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר וְנַחֵךְ עֲלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: וַיֹּאמֶר קַחֵם נָא אֵלַי וְאַבְרָחָם. זָכוּ [וְזָכוּ] שְׁאֵמֶר כְּכַתּוּב (כּוֹשֵׁעַ י"ח) וְחָנְכִי תְּרַגְלָתִי לְחִפְרִים קַחֵם עַל זְרוּעָתִי תְּרַגְלָתִי תוֹרָה שְׁבַע לְפָה

Handwritten notes in the left margin, including 'מח' and 'ל' with arrows pointing to the text.

שלא כהוגן, הוציא לו אסנת וכתובתה עמה שלא לחשוך אותו בדבר אחר, לכך נאמר אשר נתן לי אלהים בזה, מהו בזה, בכתובתה וקידושין לפי שעתן. (מדרש הגדול)

[טו] אשר נתן לי אלהים בזה, מה בזה שהביא את אסנת אמם לפני אביו ואמר לו אבא בבקשה ממך אפילו בשביל הצדקת הזו. (פס"ר פ"ג)

[טז] ויאמר קחם נא אלי ואברכם, הביאם

[טז] ויאמר יוסף אל אביו בני הם, מה עשה יוסף השליך עטרה מראשו והתיר זוני (חגורה) שלו לפניו שני ויוצא יוסף אותם וגו' לב). אמר לו מה שעתידין לחטוא אתה אומר מי אלה, ומה שעתידין לומר בים זה אלי ואנתו (לג). אין אתה רואה, כיון ששמע כך אמר לו אם כן קחם נא אלי ואברכם. (אגדת בראשית פ"ה) [סה] אשר נתן לי אלהים בזה, אמר יעקב אבינו ליוסף שמא נשאת אימן שלא לו לב) בראשית מה, יב. לג) שמות טו, ב.

5

3D

אין בהם פגם. ובלק"ט אמר לו יוסף אבי מה שהם בני הם. [טז] ראה לעיל אות סא. ובכת"י ילקוט ת"ת מובא מאמר זה מסדר אליהו רבה וילמדנו, באותה שעה השליך יוסף עטרה שלו והתיר זיינו ונפל לפניו וה"ד ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה החטא שעתידין בני לעשות אתה רואה והשירה שעתידין לומר על הים אין אתה רואה כיון ששמע יעקב כן אמר לו קחם נא אלי. וראה לקמן אות סה. התחלת המאמר. ובכת"י ילקוט תימני ויאמר מי אלה לך מי אלה העתידים לומר זה אלי ואנתו על הים, כנראה מקורו מכאן. ועי' בזהר ח"א רטו: [סה] ראה לעיל אות סו. וש"נ. ובב"ר פצ"ז בכ"י במנח"י ויאמר יוסף אל אביו בני הם וגו' הוציא לו את אסנת סומה מאחת מעיניה. (וסוף המאמר סומה מאחת מעיניה צ"ע דלא מצינו זאת בשום מקום. וראה לעיל פמ"א אות קיא—קיא. שהבאתי כל האגדות שישנם ע"ד אסנת ואין זכר מזה). ומ"ש במדרה"ג, "לפי שעתן" מבואר בכת"י חמאת החמדה אשר נתן לי אלהים בזה, הראה לו שטר נישואין שהיה דרכם באותו הזמן להנשא בו. ובכת"י ילקוט תלמוד תורה בזה בכתובה וקדושין אמר לו יעקב אבינו יודע אני שבניך הם בקדושה ובטהרה אלא על אלה שראיתי אני מתבהל. המשך המאמר לעיל בביאר אות סד. ובכת"י ילקוט נר השכלים וכיון שראה אותם יעקב נסתלקה ממנו רוח הקודש, מפני שראה אחאב וירבעם בן נבט מזרע אפרים עובדים ע"ז, ונודעו, וכיון שראה יוסף אביו מזדעזע אמר בלבו שמא אבי סבור שבני באו לי בעבירה שאני יצאתי ממנו בלא אשה, מיד נטל שטר כתובה ואסנת אשתו לאביה, זו אשתי וזו כתובתה, שנאמר אשר נתן לי אלהים בזה, כלומר בזה המקום ובכתובה וקידושין. ולא עשה כן אלא מפני שהמצרים שטופים בזמה, וכיון שנודעו יעקב נסתלקה ממנו רוח הקדש ולא היה יודע למי מברך, שאין רוח הקדש שורה על אדם בעולם אלא מתוך שמחה, שנאמר פקודי ה' ישירים משמחי לב, ומיד אמר יוסף לבניו באו אני ואתם ונבקש רחמים על אבי. ובכת"י מושב זקנים אשר נתן לי אלהים בזה, פר"ש בשטר וקידושין ולמד אותו ג"ש זה מזה ספר תולדות אדם, מורי ר' משה, וכ"כ בס' פענח רזא ובס' לבנת הספיר בזה ד"א לפי שהנושא ומוליד בנים מקבל י"ב מתנות טובה שמחה ברכה ושלום עזרה וכפרה תורה וחכמה אית דגרסי חכמה חיים ורצון עושר וכבוד ללמד שנכתר יוסף בכלן על דנטר האי קיימא קדישא דאקרי זה דכתיב וזה שער השמים, ראה לעיל פ"ב אות רמח. בבאר מקור הדברים בזהר חדש חקת. וראה בזהר ח"א רטו: [טז] בשביל הצדקת הזו, אסנת שהיא צדקת יש לך לעשות עבורה ולברך את בני (ז"א). וראה לעיל אות ה. ובשכ"ט אשר נתן לי אלהים בהיתר ניתנו לי מאת הקב"ה כענין שנאמר לא תתעב מצרי והלא דברים ק"ו ומה עמו ומואב שנאמר בהם לא יבא בקהל ה' וקיי"ל עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, מצרי דכתיב ביה לא תתעב מצרי אינו דין שתהא מצרית לבוא בקהל, וכן אנו דורשין לכבודו של יוסף. ואעפ"כ עיקר הדין כך הוא שהרי לכך נאמר אשר נתן לו אלהים שבהיתר נולדו לו מאסנת בת פוטיפרע. (ראה יבמות עז: דר"ש דורש כן בנים ולא בנות גם במצרי אבל ההלכה היא דגבי מצרי אסורות גם נשותיהם וכ"ה בירושלמי יבמות פ"ח ג"ג) וראה לעיל פ"ז אות נא. בבאר מ"ש בענין זה איך נשא אברהם הגר שהיתה מצרית. ולפי הדרש לעיל פמ"א אות קיא. דהיתה בתה של דינה ל"ק כלל. [טז] ראה לעיל אות סד—סה. ובתנחומא ויחי ו. מובא לעיל אות סא.

Handwritten number 5 in a circle at the bottom center.

(6)

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזְקֵן
 לֹא יוֹבֵר לְרֵאוֹת וַיִּגַּשׁ
 לְוָתִי וַאֲבִירְכִינֵנוּ: י וְעֵינֵי י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל יִקְרָן מִן
 יִשְׂרָאֵל יִקְרָא) מְסִיבו לָא סִיבו וְלֹא יְכִיר לְמִיחָסִי
 א יקרן.

תורה שבצ"ל פה

כמשמעו של מקרא שריסי עיניו כבדו
 מזוקן והיו דבוקים זה לזה וכשהיה מבקש לראות
 היה תולה אותם, אמר לו רב נתמן חס ושלום,
 מהו לא יוכל לראות שנסתלקה ממנו רוח הקדש.

(פסיקתא רבתי פ"ג)

[עא] ועיני ישראל כבדו מזוקן, בזמן שאדם

יזקין הכל מסתלק ממנו, ביצחק מה כתיב
 ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות לו, ביעקב

כתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן. (תנחומא מקץ י.)

[עא] ועיני ישראל כבדו מזוקן, שהיו גבות

עיניו גדולים ולא יכול לראות אם לא היו

מגביהין לו את הגבות. (מדרש אגדה)

[עב] כבדו מזוקן, יעקב אבינו זקן ויושב

בישיבה היתה, שנאמר ועיני ישראל כבדו

מזוקן. (ימא כח:)

אצלו התחיל מגפפן. ומנשקן ושמה בהם
 אמר שמא מתוך שמחה תשרה עלי רוח הקדש
 ואברכם ולא חזרה עליו רוח הקדש וכיון שראה
 יוסף צרתו נטלם ויצא לו לחוץ ונפל על פניו
 והרביצם על פניהם ומבקש רחמים, א"ר מיד
 אמר הקב"ה לרוח הקדש עד אימתי יהיה יוסף
 מצטער תגלי במהרה והכנסי ביעקב שיברכם,
 שאין הקב"ה יכול לראות את השבט נופל על.

פניו. (פסיקתא רבתי פ"ג)

[סח] קחם נא אלי ואברכם, כשאמר יעקב

ליוסף קחם נא אלי ואברכם בזכותו של

מי, בחבלי אדם אמשכם לד, בזכותו של יוסף,

ולא ידעו כי רפאתים לה. (פסיקתא רבתי פ"ג)

[סט] לי, י דעקים ככ"ף אשר נתן לי. (ספר התגין)

[ע] ועיני ישראל כבדו מזוקן, א"ר יהודה

לד) הושע יא, ד. לה) שם יא, ג. לו) בראשית כז, א.

ובילמדנו מובא לקמן אות ע. [סח] ראה באגדת בראשית פ"ה. [סט] ראה לעיל צד תקלו. [ע] בב"ר פצ"ז

בכ"ז במנח"י ועיני ישראל כבדו מזוקן ר' יודה ור' נחמיה, ר' יודה אמ' ועיני ישראל וגו' ר' נחמיה אמ' ועיני

ישראל כבדו מזוקנה לא יכול לראות ברוח הקדש. ובמנח"י מגיה בב"ר שחסר כאן תיבת ודאי והכונה שר"י

מפרש ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ודאי כלומר כמשמעו שלא ראה ממש ור"ג דורש לא יוכל

לראות ברוח הקדש. וראה לעיל אות סא. מתנחומא ויחי. ואות נט. עו"ש בתנחומא א"ר שמואל בר' נחמן שני פעמים

נסתלקה רוח הקדש מיעקב באותה שעה, אחד כשבקש לברך אפרים ומנשה ואחד כשבא לגלות הקץ. וכ"ה

בילמדנו מובא בקונדרס אחרון ליק"ש דפ"ר אות לד. ועיני ישראל כבדו, מן הנבואה שנאמר כי נסך עליכם

ה' רוח תרדמה וגו' (ישעיה כ"ט), שנסתלקה ממנו רוח"ק כשנמכר יוסף וכו' כיון שראה יוסף שלא שרתה

עליו רוח"ק הוציאם מעם ברכיו והשתחוה לאל ומבקש רחמים על בניו באותה שעה שרתה רוח"ק על יעקב

וברכם. ראה לעיל אות סו. [עא] ובמדרש הגדול ה. א"ר יודה ביר' שלום לפי שראה יעקב אבינו ברוח הקדש

שעתיד לצאת ירבעם מזרע של אפרים ומחטיא את ישראל, יהוא ממנשה, מיד כבדו עיניו ולא יכול לראות

שנסתלקה ממנו שכינה, א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל בן יהוצדק מכאן שכל המסתכל בדמותו של רשע מיד

עיניו כהות. עו"ש ועיני ישראל כבדו מזוקן ולמה לפי שאין דרכו של צדיק להסתכל ברשע שנאמר שאת

פני רשע לא טוב, וכיון שהעמידן לפניו לברכך ותעלמה ממנו ברכה נישק להן וחייבם להן. ובכת"י מושב

זקנים ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות, תימה והלא כתיב לעיל זירא ישראל את בני יוסף, וי"ל

דמתחלה ראה דמות אנשים ולא ידע מי הם, ראה לעיל אות נט. בבאור ובתרגום הסורי דנחזאי, שפיר"י היינו

לראות היטב שיכירם כפי האע"ז. ובפענה רזא ועיני ישראל כבדו מזוקן כמו יצחק שכתב בו ויהי כי זקן יצחק,

שכשם שרימה הוא את אביו ע"י כבודות עיניו כך בא בנו לרמותו לשים את מנשה לימינו. ובפ"י התוס' הדר

זקנים ועיני ישראל כבדו מזוקן, כבדו עיניו מראות ברוח הקדש על שנעשה התורה זקנה בימי ירבעם שיצא

מאפרים. ובוהר ח"א קמב. אברהם נהיר מסטרא דדרגא דיליה, יצחק אתחשך מסטרא דדרגא דיליה, יעקב

אמאי דכתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן, אמר ליה הכי הוא ודאי כבדו כתיב ולא כהו, מזוקן כתיב ולא מזקנו

אלא מזוקן, מזוקן דיצחק מההוא סטרא כבדו, לא יוכל לראות לאסתכלא כדקא חזי אבל לא כהו, אבל יצחק

כהו ודאי מכל וכל ואתעביד חשך דהא כדין אתאחיד ביה לילה ואתקיים ולחשך קרא לילה. וראה בוהר שם

רטז: קיט: [עא] ראה לעיל אות ע. ולקמן קיג. ובספר חסידים מק"נ והכהנים בברכת כהנים סותמים עיניהם כו'
 ליצחק כתיב ותכהין עיניו מראות כשבירך ליעקב ויעקב כשבירך לאפרים ומנשה כתיב ועיני ישראל כבדו
 מזוקן לא יוכל לראות ובלעם כשבירך את ישראל כתיב בו (במדבר כד, ג.) ונאם הגבר שתום עין לפי שמחזה
 שדי יחזה ושכינה על עיניהם לכך סותמין עיניהם. [עב] ראה לעיל פכ"ד אות ה. ג. פכ"ז אות א. וש"נ.

(6)

(6)

(א) פירוש מי אלה
 כפסוקו וכמדרשו דעתיד
 ירבעם כו' ויומחה
 דנסתלקה שכינה לפי
 שפטיד פי' כמ"ש רז"ל
 ואז"ל שהקב"ה דן באשר
 הוא שם, עלם אם כן
 מביאה אסורה ו"ש
 מי אלה שפטיד כו' ומי
 אלה שבה מתיסור ולכן
 אמר יוסף אשר נתן לי
 אלהים בזה שפטיד
 כחובה כמ"ש רז"ל
 והוא י"ש לחלק דא"ו
 מענין ע"ש, חבל לברכה
 לא וע' לקמן בדף שפטיד
 ואכתי' מאיז :

פ.ל.
 60

פ"ש מסתלקי מניה לבתר דאשלימו זמנייהו בין לנדיקיא בין לחיביא וכלא אתעבד דדינא
 כדקאמרן: *יירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה. אמר רבי ינחק האי קרא
 קשיא דכתיב יירא ישראל וכתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות אי לא יוכל
 לראות מהו וירא ישראל אלא דחמא ברוח קודשא חינו בני יוסף דחינו ירבעם וחזיריו
 דירבעם עבד תרין עגלי זהב ואמר (מלכים א' יב) אלה אלהיך ישראל ובגין כך מי אלה
 מאן הוא דזמין למימר אלה אלהיך לטעון אחרן ובגין כך וירא ישראל את בני יוסף
 מכאן לנדיקייא חמאן עובדא למרחוק וקב"ה מטטר לון בעטרא דיניה. מה קב"ה
 חמי למרחוק כמה דכתיב (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד
 דקב"ה חמא כל עובדין עד לא יעבד לון וכלהו אעברו קמיה בגוונא דא כל דרין
 דעלמא מסייפי עלמא עד סייפי עלמא כללו אתעדו וקיימו קמיה עד לא ייתון לעלמא
 ה"ד: (ישעיה מא) קורא הדורות מראש עד לא אתברי עלמא בגין דכל גשמתין
 דנחתין לעלמא עד לא ייתון כללו קיימו קמיה דקב"ה בדיוקנא דקיימא בהאי עלמא
 וחקרון בשמהן דכתיב (שם מ) לכלם בשם יקרא חוף הכי לדיקייא קב"ה אחמי לון כל
 דרין דעלמא עד לא ייתון וישתכחון בעלמא מג"ל מאדם (דא אדם) דהוה קדמא דקב"ה
 אחמי ליה כל חינו דרין עד לא ייתון דכתיב (בראשית ה) זה ספר תולדות קב"ה
 דתנין אחמי ליה כל חינו דרין דזמינין למיתי לעלמא וכן למשה דכתיב (דברים נד)
 ויראהו יי את כל הארץ דקב"ה אחמי. ליה כל דרין דעלמא וכל חינו מנהיגי עלמא
 וכל שאר נביאי עד לא ייתון לעלמא. חוף הכא וירא ישראל את בני יוסף חמא
למרחוק ואודעו, ואמר מי אלה, והאי קרא השלים (א) לתרין סטרין להאי סטרא ולהאי
 סטרא וע"ד, כתיב יוסף ואמר בני הם אשר נתן לי אלהים בזה, ומג"ל דקב"ה אחמי
 ליה ברוחא דקודשא, דכתיב, והנה הראה אותי אלהים גם את זרעך. גם לאסגאה
 חינו דנפקין מניה כדקאמרן :

מחסידי
 ליעקב
 דכתיב
 אשר
 בקומה
 לבתר
 בלפני
 עד וגו'
 בן נבט
 אלהיך
 ההוא
 בעלמא
 תדיר
 דא כתיב
 וכתיב
 מ"ט
 לשלמה
 לשלמה
 הכי
 ארוח
 יי בגין
 ואי
 כענין
 ישראל
 קריב
 לאתקרב
 דכין
 וגרים
 (תנאים
 כו"ס)
 בקדמיה
 לון
 ויתפלג
 דכתיב
 הקיר
 דא
 נצוצי

א
 ב
 ג
 ד
 ה
 ו
 ז
 ח
 ט
 י
 יא
 יב
 יג
 יד
 יו
 יז
 יח
 יט
 כ

(7)